

บทที่ ๔

การปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทย

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ข้อมูล จากเอกสารเกี่ยวกับพิธีกรรมในการไหว้ครุภาคกลางของไทย วิเคราะห์ธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทยและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับขบวนการไหว้ครุจากนักวิชาการผู้มีความเชี่ยวชาญ พระภิกษุ โหราพราหมณ์ หมอครู ปราชญ์ชาวบ้านทางด้านพิธีกรรม ครูผู้ประกอบพิธีกรรม โดยผู้วิจัยจะได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังต่อไปนี้ ๑) การปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทย ๒) หลักพุทธจิตวิทยาและหลักทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในความเชื่อในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทย ๓) วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับขบวนการไหว้ครุจากนักวิชาการผู้มีความเชี่ยวชาญ พระภิกษุ โหราพราหมณ์ หมอครู ปราชญ์ชาวบ้านทางด้านพิธีกรรม ครูผู้ประกอบพิธีกรรม

๔.๑ การปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทย

๔.๑.๑ ขั้นตอนการไหว้ครุภาคกลางของไทย

๔.๑.๒ อุปกรณ์/สิ่งของที่ต้องใช้ตามขั้นตอน

๔.๑.๓ ระเบียบปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทย

๔.๑.๓.๑ ทางกายภาพ

๔.๑.๓.๒ ทางจิต/การทำใจ

๔.๑.๓.๓ ความเข้าใจ

๔.๑.๓.๔ แรงจูงใจในพิธีกรรมไหว้ครุ

๔.๒ หลักธรรมที่แทรกอยู่ส่วนต่าง ๆ ของพิธีกรรมไหว้ครุ

๔.๒.๑ ในขั้นตอน

๔.๒.๒ ในอุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ

๔.๒.๓ ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา

๔.๓ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ข้อมูลผลการสัมภาษณ์เชิงลึกครูจากนักวิชาการผู้มีความเชี่ยวชาญ พระภิกษุ โหราพราหมณ์ หมอครู ปราชญ์ชาวบ้านทางด้านพิธีกรรม ครูผู้ประกอบพิธีกรรมซึ่งประกอบด้วย

๑) พระอาจารย์บุญมี สังฆรักษ์ ยติโก สำนักพุทธโฆภาวนา บางบัวทอง

๒) รศ.ดร.สุนีย์ สีนุเดชะ อธิการบดี มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต

๓) ครูวีระชัย มีบ่อทรัพย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

๔) ครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง วิทยาลัยนาฏศิลป์ ศาลายา

- ๕) โหราจารย์ เรือเอกจิรศิษฐ์ แสงวิสัย
- ๖) คุณอัจฉรา พรหมสูตร ผอ.ศูนย์วิชาชีพเลี่ยมเพชรรัตน์
- ๗) พ่อครูพราหมณ์ ป.เลี่ยมเพชรรัตน์
- ๘) ผอ.ธงชัย จันทรหิรัญ สถาบันโหราศาสตร์พลังทิพย์แห่งประเทศไทย

๑) พระอาจารย์บุญมี สังฆรักษ์ ยติโก สำนักพุทธโฆภาวนา บางบัวทอง

๑.๑) วัตถุประสงค์ของการไหว้ครูภาคกลางของไทย

(๑) พระอาจารย์บุญมี^๑ ท่านพูดว่าการจัดงานไหว้ครูก็ระลึกถึงครูบาอาจารย์เมื่อก่อนไม่เข้าใจ พอทำแล้วเหมือนว่ามันมีใจเชื่อว่าผู้ที่ในอดีตมีความเชื่อมากขึ้น เป็นกำลังใจที่ดี ในลักษณะนั้น จริงๆ แล้วที่เราทำครอบข้างเราก็ได้ระลึกถึงครูบาอาจารย์ปลุกฝังให้ครอบข้างระลึกถึง ครูบาอาจารย์มากขึ้น ถ้าเราไม่ทำ ครอบข้างและเป็นแบบอย่างให้

๑.๒) ขั้นตอนการไหว้ครูภาคกลางของไทย

ท่านกล่าวว่า การไหว้ครูเป็นการไหว้ เทวดา พรหม มนุษย์ก็ระลึกถึงพ่อถึงแม่ นึกถึงครูบาอาจารย์แต่อีกประเภทหนึ่งก็เทวดา อีกประเภทก็พรหม ก็ต้องมีบายศรีเทพ บายศรีพรหม อยู่ที่เราจะยึดตรงไหน การเตรียมการเบื้องต้นด้านอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ท่านพระอาจารย์จัดเตรียมแต่มีโยมอุปถากเตรียมให้หมดเลย ไหว้ครูก็วันที่ ๑๕ ก.พ.ของทุกปี ก็เป็นการแสดงออกตอนแรกก็เป็นรูปธรรมก่อน ก่อนที่จะเข้าถึงนามธรรมนี้สิ่งที่มันเป็นรูปธรรมแล้วโยมที่มา ถ้าเราไม่ทำโยมบางทีเขาให้ทำความเคารพให้ฟังธรรมไปเราก็ไม่รู้ญาติโยมเขาศรัทธามากน้อยเพียงใด แต่พอว่าถึงเวลาวันไหว้ครูบูบ ญาติโยมก็มากัน ปลื้มใจ สุขใจ ดีใจ ให้แสดงว่าวันนั้นมันเป็นรูปธรรมให้เห็น ที่เขาแสดงออกมา มาแต่งชุดขาวเรียบร้อยพาเขาสวดมนต์ พาเขารับศีล พาเขาฟังบรรยายธรรมอาจารย์เทศน์ให้ฟังมาด้วยความนุ่มนวลเรียบร้อยแม่ชี ที่มีระดับอธิฤทธิเยอะเยอะเลยพอมานี่เขายกย่องที่นั่นเลยว่านี่ ดำเนินไปด้วยศีล ด้วยธรรม

๑.๓) อุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นอาหารเจหมดเลย

๑.๔) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา

๑.๔.๑) ด้านกายภาพ ปัจจัยส่วนหนึ่งเราก็มีบายศรีให้โยมได้ซื้อกัน แล้วมีโยมมาทำให้มาร่วมกันจัดให้

๑.๔.๒) ด้านจิตใจ ไม่ได้เตรียมด้านวัตถุอะไรมากแต่เน้นระลึกด้วยอารมณ์ที่ว่า ครูบาอาจารย์ที่ให้คุณเรามาเป็นอย่างนั้น อานิสงส์ที่ได้ก็ได้กับครอบข้างนึกถึงคำว่าครูบาอาจารย์

๑.๔.๓) ความเข้าใจ ยึดคุณธรรมครูบาอาจารย์เวลาเราก็มองดูเรามีความเมตตาอะไรญาติโยม ยกปัญญาเราน่าจะใช้ได้ในลักษณะนี้ เพราะโยมบางคนมาด้วยความเคารพมาก พอไหว้ครูแล้วเราต้องทำจิตใจที่ถ้าทางโลก “นี่ลูกศิษย์เรา” มันปลุกฝังให้ใจเรามีพลังเมตตาจะญาติโยมขึ้นนำญาติโยมเมื่อเขาปรึกษาครูบาอาจารย์ นั่นแหละ

^๑ สัมภาษณ์พระอาจารย์บุญมี สังฆรักษ์ ยติโก สำนักพุทธโฆภาวนา บางบัวทอง ๓ มีนาคม ๕๘

๑.๕) หลักธรรมที่แทรกอยู่ส่วนต่าง ๆ ของพิธีกรรมไหว้ครู

๑.๕.๑) หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในขั้นตอน

๑.๕.๒) ในอุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ

บายศรี ๓ ชั้น บายศรี ๕ ชั้น ชั้นธ ๕ บายศรี ๗ ชั้น โภชงค์ ๗ รูป ๓ ดอก พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ปัญญาธิคุณ บริสุทธิคุณ มหากรุณาธิคุณ ไตรลักษณ์ ค่าครู ๖ บาท อายุตนภายใน ๖ หรืออายุตนภายนอก ๖ ค่าครู เปรียบเทียบกับพุทธคุณ ๕๖ ธรรมคุณ ๓๘ สังฆคุณ ๑๔ เทวดานุสติ บุคคลที่จะชักจูงเราไปจากห้วงข้อหลักธรรมต้องมีห้วงข้อเทวดานุสติ^๒

ถ้าเราทำความดีเหมือนในหลวงเป็น “เทวดานุสติ” ที่ทำความดีให้กับประเทศชาติ เจ้าอาวาสที่ท่านมีเมตตาอบรมสั่งสอนเรานั้นคือ เทวดา การไหว้ครู โยมก็จะแสดงออกมาเป็นตัวเป็นตนเลย มองเห็นได้ชัดเลย แสดงอารมณ์ ด้วยความซาบซึ้งพอถึงเวลาทำให้จิตใจลึกซึ้งพาเขาปฏิบัติอย่างเดียว พิธีกรรมไหว้ครูให้เราทรงพลังเมตตาตามให้ได้เลยแล้วมีความเชื่อถือที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ เมตตาตามให้มีพลังก่อน เสร็จแล้วให้มีความเชื่อเทพเจ้าอันสงส์ ของความดีจะเป็นที่รักของมนุษย์และอมมนุษย์ของเทพเทวดา จะรู้สึกพลังที่เรามีเทพแฝงหลักเกี่ยวข้องมีอยู่ถึงเวลาจุดหนึ่งที่จะเป็นอันสงส์ปฏิบัติอย่างไรที่นี่

๑.๕.๓) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา

เทวดานุสติ บุคคลที่จะชักจูงเราไปจากห้วงข้อหลักธรรมต้องมีห้วงข้อเทวดานุสติถ้าเราทำความดีเหมือนในหลวงเป็น “เทวดานุสติ” ที่ทำความดีให้กับประเทศชาติ เจ้าอาวาสที่ท่านมีเมตตาอบรมสั่งสอนเรานั้นคือ เทวดา การไหว้ครู โยมก็จะแสดงออกมาเป็นตัวเป็นตนเลย มองเห็นได้ชัดเลย แสดงอารมณ์ ด้วยความซาบซึ้งพอถึงเวลาทำให้จิตใจลึกซึ้งพาเขาปฏิบัติอย่างเดียว พิธีกรรมไหว้ครูให้เราทรงพลังเมตตาตามให้ได้เลยแล้วมีความเชื่อถือที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ เมตตาตามให้มีพลังก่อน เสร็จแล้วให้มีความเชื่อเทพเจ้าอันสงส์ ของความดีจะเป็นที่รักของมนุษย์และอมมนุษย์ของเทพเทวดา จะรู้สึกพลังที่เรามีเทพแฝงหลักเกี่ยวข้องมีอยู่ถึงเวลาจุดหนึ่งที่จะเป็นอันสงส์ปฏิบัติอย่างไรที่นี่

๒) รศ.ดร.สุนีย์ สันธูเดชะ อธิการบดีมหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต

๒.๑) วัตถุประสงค์ของการไหว้ครูภาคกลางของไทย

รศ.ดร.สุนีย์ สันธูเดชะ กล่าวว่าการแยกประเภทพิธีกรรมให้ชัดเจนกระทำไม่ได้ขึ้นอยู่กับพิธีกรรมนั้นมีวัตถุประสงค์อะไร เนื่องในโอกาสอะไร นั้นหมายความว่าพิธีกรรมมีเป้าหมายเพื่อสิ่งใด มีเหตุผลเพื่ออะไร และออกแบบพิธีกรรม โดยทั่วไปการประกอบพิธีกรรมไหว้ครูเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญที่วัตถุประสงค์ ๔ อย่างคือ

๒.๑.๑) ความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชาติ

๒.๑.๒) ความมีสุนทรียธรรม

๒.๑.๓) ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

^๒ สัมภาษณ์พระอาจารย์บุญมี สังฆรักษ์ ยติโก สำนักพุทธโรกวานา บางบัวทอง ๓ มีนาคม ๕๘

๒.๑.๔) มีพฤติกรรม พิธีกรรมเป็นหนึ่งใน พิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมเพราะว่าการกราบไหว้ ไหว้ตรงไหนก็ได้ แต่ถ้าพิธีกรรมออกมาแสดงออกจึงจะรู้ว่า คนนั้นศรัทธา อะไร มนุษย์นี้อยู่กับศรัทธา

ซึ่งหมายถึงการสอนให้คน ระลึกถึงผู้มีพระคุณ ของผู้มีพระคุณ พ่อแม่ครูบาอาจารย์จะมาด้วยกัน และครูอาจารย์ต่อกันเลย ดังนั้น พ่อแม่และต่อด้วยครูบาอาจารย์ พ่อแม่ครูบาอาจารย์ เป็นส่วนหนึ่ง ที่เด็กจะต้องเคารพนับถือ การแสดงกตัญญูตา มันทำได้หลายอย่าง ตั้งแต่ตั้งใจเรียนหนังสือก็เป็นกตัญญูตา ไม่ประพฤติตัวอันมิชอบก็เป็นกตัญญูตา การมีสัมมาคารวะ ต่อครูบาอาจารย์ ก็เป็นกตัญญูตา การเคารพครูบาอาจารย์เสมือนพ่อแม่ ก็เป็นกตัญญูตา เพราะฉะนั้นเครื่องไหว้ของพิธีการไหว้ครู จึงเป็นพิธีกรรมหนึ่ง ที่สอนคนที่เริ่มเข้ามาในสถานศึกษา แสดงกตัญญูตา อันนี้สำคัญ เพราะฉะนั้นเครื่องไหว้ของการไหว้ครูทำไมถึงเป็นหญ้าแพรก แดกหนอแดกกอเหมือนสติปัญญา ทำไมดอกมะเขือมันสามารถผลิตดอกได้มากมาย ทำไมเอาดอกเข็มให้สติปัญญาดังดอกเข็ม การที่เอาพระพุทธรูปศาสนา เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อการแสดงให้เด็กเห็นว่าคุณชาดไม่ได้ หลักพระพุทธศาสนาชาดไม่ได้เพราะฉะนั้นการที่คุณจะต้องไม่ขาดอะไรเนี่ย มันเป็นสิ่งแสดงออกจากสิ่งที่คนแสดงเจตจำนงนี้คือคำว่าพิธีกรรม ฉะนั้นพิธีกรรมจะออกมาจากอะไร พิธีกรรมออกมาจากการแสดงให้เห็นถึงปัจจัยอันสูงสุด ที่บุคคลพึงมีต่อสิ่งหนึ่งๆ

รศ.ดร.สุนีย์ ยังกล่าวอีกว่า ประเพณีก็เป็นส่วนหนึ่งยัย ที่สร้างให้คนเป็นหนึ่งเดียวของคนในชาติ ประเพณีไหว้ครูจึงเป็นประเพณี เพื่อให้เด็กมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อให้เด็กรู้จักกตัญญูตาต่อผู้มีพระคุณ เพื่อส่งเสริมจิตใจเพื่อให้มีการวาทธรรมต่อวิชาความรู้ที่ตนเรียน คาราวธรรมสำคัญต่อคน ชาดไม่ได้ คาราวธรรม

๒.๒) ขั้นตอนการไหว้ครูภาคกลางของไทย

รศ.ดร.สุนีย์ สินธุเดชะ ^๓ กล่าวว่า การไหว้ครูจำเป็นจะต้องมีพิธีการเตรียมการฝึกซ้อม ให้มีความถูกต้องโดยครูฝึกชี้ให้เห็นพฤติกรรมที่เป็นระเบียบเป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงความจริงใจในการปฏิบัติและศรัทธาต่อครูบาอาจารย์ท่านกล่าวเพิ่มเติมว่าการเตรียมงาน ถ้าสร้างให้เห็นการไหว้ครูเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ถ้าถามว่าจำเป็นไหม จำเป็นนะ คนถูกผู้มีพระคุณนิบหนวยมาเยอะแล้ว นิบหนวยเอง เพราะถูกสิ่งที่นั่นพระคุณ ที่ไม่เคยเห็นใครเจริญ ถ้าดูถูกคนและพ่อแม่

๒.๓) อุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ มีข้าวตอก ดอกมะเขือ ดอกเข็ม และหญ้าแพรก เครื่องไหว้ของการไหว้ครูทำไมถึงเป็นหญ้าแพรกแดกหนอแดกกอ หญ้าแพรกเป็นสัญลักษณ์แทนความอดทนมีขันติ และความเจริญงอกงามอย่างรวดเร็ว เพราะแม้อยู่ในพื้นที่แห้งแล้ง หรือโดยเหยียบย่ำ แต่หญ้าแพรกก็จะไม่ตาย ทำไมดอกมะเขือมันสามารถผลิตดอกได้มากมาย ดอกมะเขือเป็นสัญลักษณ์แทนความสะอาดบริสุทธิ์ของจิตใจเหมือนบุคคลที่ขาดความอ่อนน้อมถ่อมตน ทำไมเอาดอกเข็มให้สติปัญญาดังดอกเข็ม

๒.๔) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา ^๔ การปฏิบัติ พฤติกรรม และพิธีกรรมเป็นหนึ่งเดียวกัน พิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมเพราะว่าการกราบไหว้ ไหว้ตรงไหนก็ได้ แต่ถ้า

^๓ สัมภาษณ์รศ.ดร.สุนีย์ สินธุเดชะ อธิการบดี มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต สัมภาษณ์ ๒๖ มีนาคม ๕๘

^๔ สัมภาษณ์รศ.ดร.สุนีย์ สินธุเดชะ อธิการบดี มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต สัมภาษณ์ ๒๖ มีนาคม ๕๘

พิธีกรรมออกมาแสดงออกจึงจะรู้ว่า คนนั้นศรัทธา อะไร มนุษย์นี้อยู่กับศรัทธาเพื่อให้เด็กได้ระลึกชอบ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่แจ่มใส ควรทำเป็นเรื่องใหญ่ ใหญ่ ไม่ใช่ศักร์แต่ไหวๆ กราบๆ แล้วก็กลับ เป็นเรื่องที่ต้องฝึกซ้อมเป็นเรื่องที่ต้องพูดกัน ใครจะมากกราบ ใครจะเอาพานมาให้ ใครมาเป็นผู้แทน ของชั้นเรียน ชั้นปีไหน แม้แต่อนุบาลก็ทำ

๒.๔.๑) ด้านกายภาพ^๕

พฤติกรรมควรมีการฝึกซ้อมให้ถูกต้องตามระเบียบพิธี เพื่อแสดงถึงความจริง และศรัทธาต่อครูบาอาจารย์ ไม่ใช่ศักร์แต่ไหวๆ

๒.๔.๒) ด้านจิตใจ^๖

สั่งสอนให้เด็กได้ตระหนักถึงความสำคัญของครูเป็นเรื่องสำคัญมาก เกิดจากการสั่งสมจนเกิดศรัทธาต่อผู้มีพระคุณ กิจกรรมนี้น่าจะมาเพิ่มพูนให้มีมากขึ้น เดี่ยวนี้ลดละลดมา ตรงกับพระพุทธทำนาย บ้านเมืองจะเฟื่องฟูลอย น้ำเต้าน้อยจะถอยจม ผู้ดีจะเดินตรอก ชีครอกจะเดินถนน ศาสนาจะเรียวลง มีบางไหมและท่านกล่าวต่อไปว่าหม่ม ไม่มีอะไรจะมาหนักแน่นเท่ากับการได้รับสิ่งจากใจ มงคลของชีวิตนี้ใจ ใจไม่ไป ใจไม่ศรัทธา ใจไม่เหนียวแน่น ใจไม่มุ่งมั่น ของก็หาย คนก็หาย ใจก็หายที่สุดตัวเองก็หายตัวเองหายเมื่อไรเมื่อนั้นฉิบหาย ดังนั้นจึงคำว่าตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ไม่รักใคร่เสมอเป็นรักตนไม่มี พระพุทธศาสนาสอน ซึ่งคนเดี๋ยวนี้ ไม่ศรัทธา และหยาบคาย ประณีตหาย สุทนต์หาย หยาบ สองวัน หาย หยาบ พอหยาบคราวนี้เขาทำอะไรก็ได้แล้วสิ บ้านเมืองไกลาหลาขาด ประณีต ขาดขอบเขต ของจิตใจ กรอบของจิตใจมันต้องมีสุนทรียธรรม ก่อให้เกิดความคิดที่ดี ประพฤติดี ก่อให้เกิด ความสบายใจ สุนทรีย คือรู้คิดเห็นธรรม พิธีกรรม งดงามมีความหมาย หาสิ่งที่เป็นความหมายเช่นพิธีศพ

๒.๔.๓) ความเข้าใจ^๗

การไหว้ครูทั้งคุณครูต้องแสดงให้เห็นทางด้านกายวาจาและใจท่านอธิบายเพิ่มว่าความพร้อมมันอยู่ที่คนกายพร้อม ใจพร้อม วิญญาณพร้อมมันจะเป็นอริยบทที่แสดงออกพร้อม และไอ้ตัวอริยบทของมนุษย์ชาติมันเป็นเครื่องหมายว่า ศักดิ์สกุลของคนๆนั้นๆ อย่างบอกคนบอกเลย ประเมินได้ฉะนั้นผู้อำนวยการต้องสอนต้องอบรมอย่างรับปริญญาทุกครั้ง อยากให้มีไหว้ครูก่อนไหว้เข้าก๊อต้องไหว้ลาด้วยสิ มันควรจะอย่างนั้นมันจะได้ดูทำให้ว่าเป็นพิธีกรรมที่น่าศรัทธาเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นบุคคลต่อพ่อแม่ลืมไม่ได้ อาจารย์แม่สวดมนทุกคืนลืมไม่ได้คุณบิดาคุณณังคุณมารดาคุณณัง คุณครูบาอาจารย์คุณณัง ขอบคุณคนที่เขามีพระคุณจิตใจที่คิดอย่างไรเจริญ เราเจริญ ดังนั้นเขาให้คิดดี คิดความตามตำรา คิดดีเป็นสิริมงคล

^๕ สัมภาษณ์รศ.ดร.สุนีย์ สันธูเดชะ อธิการบดี มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต สัมภาษณ์ ๒๖ มีนาคม ๕๘

^๖ สัมภาษณ์รศ.ดร.สุนีย์ สันธูเดชะ อธิการบดี มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต สัมภาษณ์ ๒๖ มีนาคม ๕๘

^๗ สัมภาษณ์รศ.ดร.สุนีย์ สันธูเดชะ อธิการบดี มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต สัมภาษณ์ ๒๖ มีนาคม ๕๘

๒.๕) หลักธรรมที่แทรกอยู่ส่วนต่าง ๆ ของพิธีกรรมไหว้ครู

๒.๕.๑) หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในขั้นตอน^{๘๘}

ท่านกล่าวโดยทั่วไปยืนยันว่าพิธีไหว้ครูต้องมีความพร้อมการฝึกพิธีกรรมต่างๆ ให้ถูกต้องเพื่อแสดงถึงความศรัทธาที่แท้จริงต่อครูไม่ใช่เป็นแค่พิธีกรรมทำไปโดยไม่ได้เตรียมการซึ่งก็สอดคล้องกับหลักอิทธิบาท ๔ ที่มุ่งฉันทะ ในเบื้องต้นเพื่อที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่ภาคเพียร

๒.๕.๒) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา

รศ.ดร.สุนีย์ท่านกล่าวว่าครูต้องฝึก^{๘๙} ต้องเน้น ต้องชี้แจง ต้องอบรม ต้องชี้ให้เห็น อย่างการไหว้ครู ด้วยหญ้าแพรก ดอกมะเขือ ดอกเข็ม เด็กควรทราบถึง ความหมายทำไมเอาหญ้าแพรก มาเด็กเขาไม่รู้ครูต้องสอนด้วยความจริงใจ ไม่แสร้งทำ ผิดเป็นผิด ผิดถึงจะว่า ถ้าไม่ผิดไม่เคยไปว่า ผิดเท่านั้น อย่างตบฟันโยก นี่ไปเล่นพั่น ตำรวจจับ ตบในกรมตำรวจเลย ตำรวจศรัทธาฉันค่ากันก็สบาย อาจารย์ไม่มีจุดยืน สันตินิภูนี้ ใครไม่มีสันตินิ ก็ยืนไม่ได้ละ จุดยืนชัดเจน นี่ัยสันตินิ อาจารย์เป็นไดโนเสาร์ ก็เขาให้มาอยู่กับตัวเหี้ย ขอให้ดำให้จริง อย่ามาเหวี่ยงแห ชัดไปเลย ถ้าเขาไม่ผิดไม่เคยไปยุ่งเขา สอนหนังสือสอนดีอ้าว..ยกย่องตัวเอง สอนวัฒนธรรม สอนหนังสือไม่เบื่อ ครูต้องแม่นยำในเนื้อหาที่สอน ยังเรื่องพุดนี้ วิชาวัฒนธรรม ที่สอนทั้งตรี โท ทั้งเอก ภาษาเป็นวัฒนธรรมภาษาเป็นสิ่งเดียว ที่บ่งบอกวัฒนธรรมของคนในชาติ เพิ่งจะมาแตกตัวเอาภาษาโน้นภาษานี้ สิ่งที่ยังบอกให้คุณรู้จักหนึ่งอย่างคือกตัญญู คือสิ่งที่ขาดไม่ได้พระคุณครูที่ท่วมท้นนะ

รศ.ดร.สุนีย์ท่านกล่าวเกี่ยวกับคุณธรรมของครูว่า^{๙๐}

๑. การปลูกฝังให้เด็กเกิดศรัทธา

๒. ประพฤติตนในทางที่ชอบ

๓. ครูต้องแสดงกรุณาต่อเด็กอย่างไรความโอ้อ้อม เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ให้

ความคิด

๔. ให้สติ

๕. ให้ปัญญา

๓) ครูวิระชัย มีบ่อทรัพย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์^{๙๑}

๓.๑) วัตถุประสงค์ของการไหว้ครูภาคกลางของไทย

ทำให้ลูกศิษย์เกิดความเชื่อ ความศรัทธา เชื่อมั่น มั่นอก มั่นใจ ในอาจารย์ สร้างความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ตั้งแต่ครูคือเทพเจ้า ตลอดจนครูที่สอนคนปัจจุบัน

๓.๒) ขั้นตอนการไหว้ครูภาคกลางของไทย

มีไหว้ครูสามัญ ไหว้ครูทางศิลป์ ครูดนตรี ไหว้ครูนาฏศิลป์ ไหว้ครูช่าง แดกแขนงไปเรื่อยๆ เริ่มต้นจากเอาเด็กเข้าเรียนมีการฝากตัวมีผสมขั้นตอนศาสนาพราหมณ์โดยเรามีพุทธเป็นหลัก

^{๘๘} สัมภาษณ์ รศ.ดร.สุนีย์ สีนฤเดชะ อธิการบดี มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต สัมภาษณ์ ๒๖ มีนาคม ๕๘

^{๘๙} สัมภาษณ์ รศ.ดร.สุนีย์ สีนฤเดชะ อธิการบดี มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต สัมภาษณ์ ๒๖ มีนาคม

^{๙๐} สัมภาษณ์ รศ.ดร.สุนีย์ สีนฤเดชะ อธิการบดี มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต สัมภาษณ์ ๒๖ มีนาคม

^{๙๑} สัมภาษณ์รศ.ครูวิระชัย มีบ่อทรัพย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ๓ มีนาคม ๒๕๕๘

พราหมณ์ มันเป็นเรื่องของพิธีกรรม เช่นการถวายเครื่องสังเวยต่างๆ พุทธ เป็นเรื่องการใช้สติแล้วมาปฏิบัติอันนั้น คือหัวใจ พิจารณาความดีความชั่วต้องปฏิบัติอย่างไรมีสติอย่างไรแต่ว่าส่วนใหญ่ เป็นเรื่องของนามธรรม แต่พราหมณ์ จะเป็นกรรมวิธีที่มองเห็น เช่นสรวงบูชาถวาย แล้วเกิดความปลื้มปิติ ให้อาหารพุทธรูปก่อนคือทำบุญ วันสุกดิบ ก่อน อย่าวุ่นวายวันพฤษภาเราจะทำบุญวันพุธตอนเย็นมีการ สวดมนต์นะ แต่โบราณนี้ทั้งผู้ที่ทำพิธี และผู้ที่รับการครอบงำอยู่ในพิธีจะมีโสมงคลครอบเอาไว้

๓.๓) อุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ^{๑๒}

เครื่องเช่นสังเวยทำเป็นระเบียบไว้แบ่งเป็น ๔ หมวดคือสุกกัฏฐกับดิบของมังสาหาร คือเนื้อสัตว์ทั้งหลาย เช่น เนื้อหมูเนื้อไก่ทั้งหลายมันจะเป็นพวกปู ปลา กุ้งทั้งหลาย พลาหารคือพวกผลไม้ ต่างๆ ธัญญาหารคือพวกที่หวานเมล็ดทั้งหลาย เครื่องสังเวยครูจะพิจารณายืดหยุ่นบ้าง แต่ก็สมบูรณ์ ทุกที่

๓.๔) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา

๓.๔.๑) ด้านกายภาพ

ต้องรับศีลก่อนโดยเฉพาะครูอย่างน้อย ๖ วัน ๗ วัน ต้องถือศีล ไม่ประพฤติดะไร แล้วต้องทำให้ร่างกายสะอาด ช่วยกันทำอวมตและเครื่องสังเวยเครื่องประกอบพิธี ต้องนัดมาชุมนุมมาเจอกัน

๓.๔.๒) ด้านจิตใจ

ยึดมั่นศานาอยู่แล้วต้องสวดมนต์ไหว้พระความเชื่อของที่นี่สวดมนต์ ไหว้พระถือเป็นฐานบุญ

๓.๔.๓) ความเข้าใจ

ยึดเอาตำรารับตำราขึ้นมาทบทวนว่าต้องทำอะไรอย่างไร ต้องใช้คาถา

๓.๕) หลักธรรมที่แทรกอยู่ส่วนต่าง ๆ ของพิธีกรรมไหว้ครู

๓.๕.๑) หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในขั้นตอน

ได้มาร่วมทำเครื่องสังเวยด้วยกันได้มาตัดใบตองทำดอกไม้เกิดความรู้สึก เกิดความรักความผูกพันระหว่างครูกะศิษย์กับเพื่อน

๓.๕.๒) ในอุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ

มีสัญลักษณ์ ๙ เศียรคือคุณธรรมเฉพาะของพระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม พระพรคนธรรพ พระปัญจะสิงขร พระวิฆณุกรรม พระพิฆเนศ พระรฤาษี พระครุฑพาว

๓.๕.๓) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา^{๑๓}

ของนาฏศิลป์ เช่น ตอนจบจะมีเพลงร่ำ คือความหมายคือ บังเกิดขึ้นแล้วในเรื่องเพลงนี้ให้เกิดความขลังให้เกิดทำนองฟังแล้วเทพเจ้ากำลังดำเนินมาแล้ว ผู้ประกอบพิธีจะเชิญเพลงร่ำ นิमित เหมือนท่านมาถึงแล้วคนไม่รู้ความหมายจะเชิญได้อย่างไร แต่ละเพลงจะมีความหมายเฉพาะใช้กับองค์นี้ องค์นี้โดยเฉพาะ ๑.ไตรสิกขา ๒.ศีล สมาธิ ปัญญา ๓.กตัญญูทเวท ๔. ในที่นี้มันซ่อนอยู่คือเรารัก ครูบาอาจารย์ รักคุณพ่อ คุณแม่ไ้ความกตัญญู นี้เกิดจากเรารักพ่อ แม่ ๕.สติ ต้อง

^{๑๒} สัมภาษณ์รศ.ครูวีระชัย มีบ่อทรัพย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ๓ มีนาคม ๒๕๕๘

^{๑๓} สัมภาษณ์รศ.ครูวีระชัย มีบ่อทรัพย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ๓ มีนาคม ๒๕๕๘

ได้ในการเรียน วิชานาฏศิลป์ ต้องมีสติ สมาธิ ในการจดจำอะไร ต่างๆ เพราะฉะนั้นเราต้องบรรยายเพิ่ม บางคนเข้ามาไม่ทราบ ผมจะบรรยายเพิ่ม เช่น อันนี้เพลงร่ำขึ้นช่วงไหนตรงนี้ท่านเสด็จมาแล้ว เราก็ทราบแล้วระลึก ถึงว่าทำมาแล้ว ต้องมีสมาธิ ในการรับฟังมีศีล สมาธิ ซึ่งเรารับศีลตั้งแต่เย็นแต่เช้า ปัจจุบันสังคมมันเปลี่ยนผู้ที่มีวุฒิภาวะต้องพยายามดึงเขาไว้แล้วให้ความหมายส่วนเด็กยังเล็ก วุฒิภาวะยังไม่ได้เน้นศรัทธาพิธีกรรมคุณธรรมของครูต้องมีความเมตตาธรรมให้ลูกศิษย์ใหม่ เรามีความรู้ เรามีความศรัทธาให้ลูกศิษย์ใหม่ เพราะทุกวันนี้ลูกศิษย์จะเดินเข้ามาปรึกษาหาหารือ คือไว้เนื้อเชื่อใจ เราขอให้มีความรู้ ความเมตตาเขาจะเข้ามาหาเองถึงเวลาไหว้ครู เขาเข้ามาหาเราอยู่ที่การปฏิบัติตัวของผู้นั้นประกอบพิธี ทำให้เกิดความมั่นใจในพิธี เขาเรียกว่า “ค่านับครู”

๔) ครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง วิทยาลัยนาฏศิลป์ ศาลายา ^{๑๔}

๔.๑) วัตถุประสงค์ขั้นตอนการไหว้ครูภาคกลางของไทย

ไหว้ครูของเรามีประเภทเดียวแต่ชื่อแล้วแต่จะเรียกบางที่ใช้ไหว้ครูนาฏศิลป์ไทย บางที่ใช้ไหว้ครูโขนละคร ไหว้ครูศาล ไหว้ครูดนตรี บางทีก็ใช้โขนละครแล้วแต่วัตถุประสงค์ ของเจ้าภาพ

๔.๒) ขั้นตอนการไหว้ครูภาคกลางของไทย ^{๑๕}

ขั้นตอนของการไหว้ครู มีโครงสร้างขั้นตอนเดียวกันแต่เราแยกที่รายละเอียดปลีกย่อย แล้วแต่ทางของใคร เดิมมาจากอินเดียฮินดู พอมมาเป็นของไทยเราศาสนาพุทธก็นึกถึงพระ พิธีอาพุทธ ศาสนามาเริ่มจากการสวดมนต์เย็นเข้ามาเป็นมงคลเช้า เข้าพระให้ศีลให้พร ถวายภัตตาหารเช้าทำพิธี ไหว้ครูอันนี้ขั้นตอนเริ่มจากพูดได้ ๒ ขั้นตอนวันพุธสวดมนต์เย็น วัตถุประสงค์ ศาสนาพุทธ ทำอะไร เป็นมงคลมีพระเข้ามาวันที่ ๒ เป็นวันไหว้ครูเช้าถวายอาหารเช้าให้พระสวด สวดคาถาชัยมงคลแล้วทำ พิธี มีขั้นตอนมากมายต้องเตรียมการ ตั้งแต่สถานที่มาตั้งเขายกอัมมจรรย์คือ ที่ตั้งโต๊ะอย่างไร ไหว้ครู นาฏศิลป์มีระดับใหม่ มีชั้นบนสุดเป็นที่ของเทพผู้ใหญ่ ชั้นที่ ๒ เทพรองลงมา ชั้นที่ ๓ ศีรษะทั่วไป ชั้น ที่ ๔ วางเครื่องสังเวีย ซึ่งอันนี้มีรายละเอียดอยู่ในที่พิธีการที่ท่านอาจารย์ ประเวศท่านเขียนไว้ ไหว้ครู นาฏศิลป์ไทย

๔.๓) อุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ^{๑๖}

ขั้นตอน ขั้นตอนเตรียมตั้งศีรษะ อุปกรณ์ที่ใช้ก็โต๊ะ ผ้าปู นาฏศิลป์มีระดับชั้นเทพ อุปกรณ์ ที่ใช้ก็ศีรษะครูเทพ ต่างๆ ด้านนาฏศิลป์ ด้านช่าง ฯ มีก็เทพที่จะใช้มีศีรษะที่ใช้ ในการแสดงเทพฝ่าย ยักษ์ฝ่ายลิงฝ่ายมนุษย์ ขงๆ พวกนี้เราถือเป็นครูหมตอาวุธต่างๆ พวกนี้ครานี้ พอประกอบพิธีก็มีของ ใช้ประกอบพิธีบาตรน้ำมนต์ เทียนชัย เทียนเงิน เทียนทอง ผ้าปูนั่ง ผ้าปูกราบ เครื่องสังเวีย ของ นาฏศิลป์ไทย มีทั้งดิบ และ สุก

^{๑๔} สัมภาษณ์รศ.ครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง วิทยาลัยนาฏศิลป์ ศาลายา ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๘

^{๑๕} สัมภาษณ์รศ.ครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง วิทยาลัยนาฏศิลป์ ศาลายา ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๘

^{๑๖} สัมภาษณ์รศ.ครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง วิทยาลัยนาฏศิลป์ ศาลายา ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๘

๔.๔) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา^{๑๗}

๔.๔.๑) ด้านกายภาพ

ระเบียบปฏิบัติต้องมีระเบียบมีจารีต ของทำไมต้องเรียนตัวพระ ตัวยักษ์ ตัวลิง พระราม พระลักษณ์

๔.๔.๒) ด้านจิตใจ

มีศรัทธามีความเคารพ กับ อาจารย์ โดยเฉพาะ เกี่ยวกับ ในทางรำ ในทางดนตรี หรือ อะไร ก็แล้วแต่ ปฏิบัติตามครูสอน แล้วไปปฏิบัติ อีกอย่างนี้ก็ต้องมีพิธีค่านับครูขอขามมีขอฝากตัว ขอพรเป็นสิ่งมงคลและที่สำคัญเป็นการขอขมา

๔.๔.๓) ความเข้าใจ

มีองค์ความรู้ด้านศิลป์เป็นพื้นฐานมา มีประสบการณ์ การเรียนพื้นฐาน รู้จังหวะพอฟังเพลงออก รำผ่านกระบวนการเบื้องต้นแล้ว มีทักษะมีวุฒิภาวะ

๔.๕) หลักธรรมที่แทรกอยู่ส่วนต่าง ๆ ของพิธีกรรมไหว้ครู^{๑๘}

๔.๕.๑) หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในขั้นตอน

การบูชาพระรัตนตรัยก่อนแสดงถึงการมีศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นเบื้องต้น จากนั้นแล้วแสดงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์

๔.๕.๒) ในอุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ

๔.๕.๓) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา^{๑๙}

หลักธรรมคือความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ บิดามารดาซึ่งจะทำให้เป็นศิริมงคล จะเกิดความเจริญรุ่งเรือง คนที่มาร่วมพิธี ต้องมีการนิเทศ เด็กเขารู้ แต่คนข้างนอก ไม่รู้ เพราะใช้เวลานาน ต้องเข้าใจต้องมีการสำรวม กาย วาจา ใจ มีสมาธิ ต้องใช้เวลานาน เป็นชั่วโมงนั่งอยู่ แต่การไหว้ครู แบ่งเป็น ๒ ช่วงหลักบูชาครูจนไหว้ครูเสร็จช่วงหลังเป็นครอบอึกขั้นตอนหนึ่ง

๕) โหราจารย์ เรือเอกจิรศิษฐ์ แสงวิสัย^{๒๐}

๕.๑) วัตถุประสงค์ขั้นตอนการไหว้ครูภาคกลางของไทย^{๒๐} โหราจารย์ เรือเอกจิรศิษฐ์ แสงวิสัยท่านกล่าวว่าความมุ่งหมายการไหว้ครูคือ

๕.๑.๑) เป็นการระลึกถึงคุณครูอาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ ประทานมา

๕.๑.๒) เพิ่มบารมีให้แก่ตัวครูอาจารย์เอง

๕.๑.๓) สืบทอดประเพณีการไหว้ครู

๕.๑.๔) ให้ศิษย์ได้แสดงมุทิตาหมายถึงมาทำความเคารพต่อครูบาอาจารย์ของตัวเองจึงต้องมียานไหว้ครู

^{๑๗} สัมภาษณ์รศ.ครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง วิทยาลัยนาฏศิลป์ ศาลายา ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๘

^{๑๘} สัมภาษณ์รศ.ครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง วิทยาลัยนาฏศิลป์ ศาลายา ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๘

^{๑๙} สัมภาษณ์ โหราจารย์ เรือเอกจิรศิษฐ์ แสงวิสัย ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

^{๒๐} สัมภาษณ์ โหราจารย์ เรือเอกจิรศิษฐ์ แสงวิสัย ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

๕.๒) ขั้นตอนการไหว้ครูภาคกลางของไทย ^{๒๑}

พิธีกรรมไหว้ครูมี ๑. ครูโขน ๒.ครูละคร ๓. ครูโหราศาสตร์ ๔. ไหว้ครูการศึกษาเตรียมการ ชั้นแรก ดุฤกษ์ยามก่อนส่วนมากเขาจะเอาอะไร วันเกิดของครูบาอาจารย์นี้วันเกิด ผมอย่างนี้ หรือไม่บางคนเขาเอาฤกษ์ที่ดีฤกษ์ดีส่วนมากเราวันพฤหัสบดีครูพอได้ฤกษ์เตรียมเรื่องข้าวของสถานที่

๕.๓) อุปกรณ์/สิ่งของที่ต้องใช้ตามขั้นตอน ^{๒๒}

ตั้งศาลได้ทั้งหมดเวลามีครอบครู เราต้องมีการครอบเศียรอาจารย์ใช้เศียรปู่ย่า ย่า งา ถั่วดำ ถั่วแดง ถั่วเขียว มันต้ม เผือกต้ม ปลา กุ้ง ปู หัวหมู เป็ด ไก่ ผลไม้ ชื่อตามเป็นมงคล ขนุน เพื่อจะได้มีคนอุดหนุนเขาจะไม่เอามังคุด มะม่วง พุทรา ชื่อไม่ดีที่ดีจะมีสับปะรด ขนุน ส้ม ส้มคนจีนถือเป็นผลไม้มงคล นอกนั้นมีมงคลทั้งหมด องุ่น สาลี่ ขนมน้ำเต้า ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เม็ดขนุน ขนมหั่น กล้วย หมู ทองหยิบ ทองหยอด ขนมห้วยฟู มะพร้าว

๕.๔) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา

เวลาพิธีไหว้ครู ก่อนถึงเวลาเราควรถือศีล ๘ ลูกศิษย์ก็ควรจะทำศีลด้วยนุ่งขาวห่มขาว เพื่อแสดงให้เห็นความบริสุทธิ์ประมาณนั้น อันนี้ทางกาย ทางใจคือเดิมเขามีการสวดมนต์กล่าวคำบูชาครูเข้ามาต้องอาบน้ำแต่งตัวให้สะอาด ถ้าครูอาจารย์ถือศีล ๘ ก่อนร่วมงานไหว้ครู ^{๒๓}

๕.๔.๑) ทางกายภาพก่อนถึงเวลาเราควรถือศีล ๘ ลูกศิษย์ก็ควรจะทำศีลด้วยนุ่งขาวห่มขาวเพื่อแสดงให้เห็นความบริสุทธิ์ประมาณนั้น อันนี้ทางกาย ทางใจคือเดิมเขามีการสวดมนต์กล่าวคำบูชาครูเข้ามาต้องอาบน้ำแต่งตัวให้สะอาด ถ้าครูอาจารย์ถือศีล ๘ ก่อนร่วมงาน พิธีไหว้ครู ก่อนถึงเวลาเราควรถือศีล ๘ หมายถึงลูกศิษย์ก็ควรจะทำศีลด้วยนุ่งขาวห่มขาวเพื่อแสดงให้เห็นความบริสุทธิ์ทางกาย แสดงออกให้ความเคารพในเรื่องของการแต่งกาย

๕.๔.๒) ทางจิต/การทำใจ

ได้ความอึดอึด อึดอึดใจที่ทุกคนได้มาร่วมงาน เวลามานางที่ก็มีวัดถุ่มงคล ให้บางที่ก็มีวิชาให้แล้วแต่ช่วงนั้นมีอะไรจิตใจก็ทำจิตใจให้ต้อยๆ โหม โทโสหรือด่าไม่ดีกว่าคำที่ดี ให้อภัยต่อกัน

๕.๔.๓) ความเข้าใจ

แล้วเป็นการได้วิชาความรู้ พอถึงวันงานพิธีไหว้ครู เราจะจัดอบรมให้ความรู้เพิ่มขึ้นได้มาครอบเศียรปู่ได้มาชาร์ตแบตเตอรี่ เพิ่มความรู้

๕.๕) หลักธรรมที่แทรกอยู่ส่วนต่าง ๆ ของพิธีกรรมไหว้ครู ^{๒๔}

๕.๕.๑) หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในขั้นตอน

แสดงสามัคคีของลูกศิษย์ที่มาร่วมงานแล้วก็มาด้วยความรัก ความผูกพันระหว่าง ครูกับลูกศิษย์และการไหว้ครูตรงนี้ มันทำให้รู้สึกเหมือนมาทำบุญ

^{๒๑} สัมภาษณ์ โหราจารย์ เรือเอกจิรศิษฐ์ แสงวิสัย ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

^{๒๒} สัมภาษณ์ โหราจารย์ เรือเอกจิรศิษฐ์ แสงวิสัย ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

^{๒๓} สัมภาษณ์ โหราจารย์ เรือเอกจิรศิษฐ์ แสงวิสัย ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

^{๒๔} สัมภาษณ์ โหราจารย์ เรือเอกจิรศิษฐ์ แสงวิสัย ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

๕.๕.๒) ในอุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ^{๒๕}

เศียรปูหมายถึงเป็นตัวแทนของครูบาอาจารย์ ไก่มันค้าย เขี่ยหากินเพราะฉะนั้น หมายถึงความขยัน เป็ดเพราะทำได้หลายอย่างรอบรู้เอาตัวรอดไปได้ ทำอะไรง่ายเหมือนหมู ปลาแทน ความอุดมสมบูรณ์ กุ้งฝอยหมายถึงความสามัคคีที่ร่วมด้วยช่วยกัน ปูม้าขยันเดินทางต่อการทำมาหากินของเขา ขนุนเพื่อจะได้มีคนอุดหนุนเขาจะไม่เอามังคุดขนมได้แก่ ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เม็ดขนุน ขนมหัน ใครอยากเลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่ง ใช้ขนมหัน พวงงานราชการเขาเลือกขนมหัน ทองหยิบ ทองหยอด จะหยิบอะไรเป็นเงินเป็นทอง มะพร้าว ถือเป็นน้ำที่เกิดจากธรรมชาติล้างพิษ ขจัดสิ่งอัปมงคล อ้อยทำอะไรจะได้ความอ่อนหวานขึ้นอกขึ้นใจถั่ว หมายถึง ความงอกงาม ความเจริญเติบโต งาดำ งาขาว ถั่วหมายถึงการเจริญงอกงามทั้งหมด ดาวเรืองหมายถึง ให้เจริญ ดอกบัว เขาแน่น ไหว้พระ ไหว้ครู ส่วนใหญ่ เน้น ดาวเรือง เทียน เป็น ๕ ชุด กับ ๘ ชุด ชั้น ๕ ชั้น ๘ ชั้น ๕ หมายถึง มี มากพลู ๕ คำ ดอกธูป ๕ เทียน ๕ ชั้น ๘ หมายถึงทุกอย่าง เหมือนกันแต่จาก ๕ เป็น ๘

๕.๕.๓) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา^{๒๖}

เศียรของปูเป็นตัวแทนของปูการที่เราครอบให้เขาเปิดประสิทธิวิชาความรู้ให้กับลูกศิษย์ ดอกไม้ หมายถึง บูชาพระพุทธ เราเป็นตัวแทนไหว้พระพุทธเจ้าอยู่แล้ว ดอกไม้ ธูป เทียน เทียนหมายถึงแสงสว่าง ให้มีความสะอาดต่อบาป หิริโอตตะปะเกรงกลัวต่อบาป ให้มีขันติคือให้ออดทนนิ่ง ๆ หลักการไหว้ครู เราจะแทรกหลักธรรมเข้าไป กาย จิต ปัญญา ใจเป็นใหญ่มาก่อน พระพุทธเจ้าให้ดูใจเป็นหลักใจมาก่อนเป็นจุดเริ่มต้นทั้งบุญและโทษแรงมากเลย ใจ กาย วาจา ๓ อย่างสำคัญมาก

๖) ผอ.อจจรา พรหมสูตร ศูนย์วิชาชีพเลี่ยมเพชรรัตน์^{๒๗}

๖.๑) วัตถุประสงค์ขั้นตอนการไหว้ครูภาคกลางของไทย

ผอ.อจจรากล่าวการไหว้ครูเป็นแสดงความกตัญญู ต่อครูบาอาจารย์หรือผู้ถ่ายทอดวิชา ให้รวมทั้งครูบาอาจารย์ ตั้งแต่ในบ้านคือพ่อแม่เรา และครูบาอาจารย์ที่ให้วิชาชีพ จะมีกรกล่าวคำสัตย์ปฏิญาณ ข้อกำหนดกฎเกณฑ์ในการอาชีพซึ่งมันเป็นความเชื่อ

๖.๒) ขั้นตอนการไหว้ครูภาคกลางของไทย

๖.๓) อุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ

๖.๔) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา^{๒๘}

ให้คำสัตย์ปฏิญาณน้อมจิตน้อมใจให้ตัวแทนทั้งหลายทำพานไหว้ครูมาให้ครูบาอาจารย์ หลังจากนั้นก็จะกล่าวคำอธิษฐาน ขออธิษฐานขอให้อาจารย์คุ้มครอง หลังจากนั้นก็เริ่มถวายโองการเสร็จก็จุดธูปเทียนปักถวาย พอจากนั้นเรียบร้อยเข้าสู่พิธีการถวายคำสัตย์ปฏิญาณ แสดง

^{๒๕} สัมภาษณ์ โหราจารย์ เรือเอกจิรศิษฐ์ แสงวิสัย ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

^{๒๖} สัมภาษณ์ โหราจารย์ เรือเอกจิรศิษฐ์ แสงวิสัย ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

^{๒๗} สัมภาษณ์ คุณอจจรา พรหมสูตร ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

^{๒๘} สัมภาษณ์ คุณอจจรา พรหมสูตร ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

กัตถุญต่อครูบาอาจารย์ตามแบบฉบับของมนุษย์ปกติ ทั่วไป หมดสิ้นพิธีกรรม พอเสร็จพิธีกรรมก็เป็นเรื่องของพิธีการแทน ก็จะอัญเชิญเศียรมา ๓ เศียรเพื่อครอบ มีเศียรพ่อแก่ เศียร พระพิราพ เศียรพระพิฆเนศ

๖.๕) หลักธรรมที่แทรกอยู่ส่วนต่าง ๆ ของพิธีกรรมไหว้ครู

๖.๕.๑) หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในขั้นตอน

๖.๕.๒) ในอุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ^{๒๙}

ถ้ามองภาพรวมเป็นเรื่องของความอุดมสมบูรณ์ เป็นเรื่องของความพร้อมพร้อมในครอบ ในโลกทรัพย์ มีบายศรี ๙ ชั้น ๑๖ ชั้น ใช้หมากะ ฤทธิตามเดชขององค์เทพเขาจะใช้ใบใช้กากกล้วย

เศียรพระพิฆเนศ นี่ก็หมายถึงอาจารย์ทุกสัพพะวิชาทั้งปวง ที่ต้องใช้เทพเจ้าแห่งสติปัญญา ทักษะความรู้ความสามารถการเรียนรู้คือเศียรพระพิฆเนศ

เศียรพ่อแก่คือเป็นเศียรที่พูดถึงความรู้เช่นเดียวกัน จะทางรักษา การคงไว้ซึ่งจารีตประเพณีเป็นเศียรครูอาจารย์จริงๆ หรือผู้ทรงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ส่วนใหญ่วิชาการ ร่ำ วิชา นวด

เศียรพระพิราพ เกี่ยวกับการต้อง การเดิน การละครพวกนี้จะเป็นภูมิปัญญาไทยด้วยค่ะ ผอ.อจรรากล่าวว่าอย่างแรกชุดขาวก่อน ให้ตัวสะอาดใจสะอาด สงบจิตสงบใจอยู่ในศีลเตือนใจเราไว้ความถูกต้องเหมาะสมปฏิบัติถูก ปฏิบัติชอบนะค่ะสำรวมกายวาจาใจด้วย

๖.๕.๓) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา^{๓๐}

ผอ.อจรรากล่าวว่าในเรื่องของความเชื่อเราเชื่อว่าความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของความดีเสร็จแล้วคราวนี้ในทุก ๆ ปีเราเรียกว่าการให้สัตย์วาจาต่อครูบาอาจารย์ว่าการที่เราไปแสดงถึงสัญญาลักษณะ ของสังคมมันแสดงความเคารพนบถและการให้เกียรติการนึกถึงบุญคุณของผู้มีอุปการะคุณทางผู้ที่ให้โอกาสเรามันเป็นการแสดงถึงวัฒนธรรมการยกย่องคนได้เจอกันที่ ขอพรขอสารภาพ หนูไปทำไม่ดีมา อย่าถือโทษโกรธ หนูขอให้อาจารย์เป็นตัวแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้อภัยให้ แสดงความจริงใจการให้สัตย์ปฏิญาณว่าปีนี้จะทำดี เครื่องสังเวทในแต่ละพิธีการจะแตกต่างกันแต่ในงานไหว้ครู แต่ที่สำคัญมากที่สุดคือเครื่องควาหวาน ผลไม้ค่ะ คราวนี้หัวหมู เป็ด ไก่ ทุกอย่างมีความหมายหมด บางทีจะเห็นทำให้เราเชื่อมั่น ทำให้มีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เข้าตรงนี้ บุป รู้สึก ตัวเรา จิตเรา สะอาดขึ้น กลับไปจะมีกำลังใจ ช่วยคนต่อไป เจออุปสรรคใดๆ รongทดสอบ ความดีของเราครูบาอาจารย์สั่งสอน เราจะไมย่อท้อนะ นึกถึงคำสอนนึกถึงว่าเราจะได้เข้ามาไหว้ครูทุกครั้งทุกปี เราจะได้มา ชัดเกล้า ชัดล้างเรา ประมาณนี้ ดังนั้นทุกคนถึงทะเลาะกันมาเสริมสร้าง อันดับแรก จารีตประเพณีก่อน ช่วยรักษาวัฒนธรรมของไทย ส่งเสริมของสติปัญญา แต่ส่งเสริมระดับความรู้สึกจิตใจของคนมากกว่าชัดเจน การไหว้ครูนี้ เป็นเรื่องของกรยกระดับจิตใจ ความรู้สึกเท่าเทียมกัน ความรู้สึกของการหล่อหลอมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

^{๒๙} สัมภาษณ์ คุณอจรร่า พรหมสูตร ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

^{๓๐} สัมภาษณ์ ผอ.อจรร่า พรหมสูตร ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

๗) พ่อครูพรหมณ์ ป.เลี่ยมเพชรรัตน์ ^{๓๑}

๗.๑) วัตถุประสงค์ขั้นตอนการไหว้ครูภาคกลางของไทย

ท่านพระครูท่านกล่าวการไหว้ครูคือการแสดงความกตัญญูทวดเทวีต่อบุคคลที่เป็นครูบาอาจารย์เป็นการบูชาพระคุณครูบาอาจารย์

๗.๒) ขั้นตอนการไหว้ครูภาคกลางของไทย ^{๓๒}

ท่านพระครูกล่าวว่าการไหว้ครูมี ๓ ประเภทคือ

๗.๒.๑) ไหว้ครูประชาบาล คือตามโรงเรียน มหาวิทยาลัยทั่วไป

๗.๒.๒) ไหว้ครูสัพพะวิชา เช่น วิชาใดก็ตามที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานจากรุ่นสู่รุ่น

๗.๒.๓) ไหว้ครูเทพคือ ตามตำหนักทรง ศาลเจ้า ที่เขามีความเคารพนับถือในเทพเจ้า องค์หนึ่งองค์ใด แล้วทำพิธีไหว้ครู

ขั้นตอนพิธีกรรมไหว้ครูแตกต่างกันตามประเภท

๗.๓) อุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ^{๓๓}

เครื่องเช่น บายศรี ดอกไม้จากที่ต่างๆ มารวมกันหล้าแพรกตามภูมิประเทศนั้น ๆ สามารถหามาบรรณาการ นิมนต์พระ ต้องตั้งชั้น ๕ ไหว้ มีความบันเทิงใจ มีปี่พาทย์ ราชตะโพน มีแต้วรงค์ มีดนตรี มีจั่วเพื่อเป็นการแสดงต่าง ๆ เครื่องเช่นไหว้ต้อง อยู่ที่คน อยู่ที่เวลา อะไรก็ตามถือว่าไม่ผิด ไม่มี หมู วัว แพะได้หมด เป็น ไก่ผลหมากรากไม้ก็ได้ ไม่มีอะไรที่เป็นตายตัว เอาตามที่มี ตามฤดูกาล ตามท้องถิ่นที่มี แต่ถ้าจะเอาอย่างเป็นทางการต้องครบสี่เท้า สองเท้า สัตย์ปีก สัตว์น้ำจืด น้ำเค็ม อะไรต่าง ๆ

๗.๔) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา ^{๓๔}

มันต้องมีตั้งแต่มอบตัว เรียนจบเสร็จ เรียบร้อยก็ครอบครู ครอบครูเสร็จก็มอบอาวุธ มอบอาวุธเสร็จมาไหว้ครู พอมอบตัวเสร็จก็ถึงวันงาน โรงเรียนก็มีการไหว้ครู ไหว้ครูจบก็ต้องมีการแจกประกาศนียบัตร ก็ต้องมีการครอบครู เป็นการแนะนำสนับสนุน ส่งเสริมส่งคนไปช่วยครูบาอาจารย์ส่งแนะนำบอกต้องทำงาน

๗.๔.๑) ด้านกายภาพ

๗.๔.๒) ด้านจิตใจ

๗.๔.๓) ความเข้าใจ

๗.๕) หลักธรรมที่แทรกอยู่ส่วนต่าง ๆ ของพิธีกรรมไหว้ครู ^{๓๕}

๗.๕.๑) หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในขั้นตอน

๗.๕.๒) ในอุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ

^{๓๑} สัมภาษณ์ พ่อครูพรหมณ์ ป.เลี่ยมเพชรรัตน์ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

^{๓๒} สัมภาษณ์ พ่อครูพรหมณ์ ป.เลี่ยมเพชรรัตน์ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

^{๓๓} สัมภาษณ์ พ่อครูพรหมณ์ ป.เลี่ยมเพชรรัตน์ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

^{๓๔} สัมภาษณ์ พ่อครูพรหมณ์ ป.เลี่ยมเพชรรัตน์ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

^{๓๕} สัมภาษณ์ พ่อครูพรหมณ์ ป.เลี่ยมเพชรรัตน์ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

บายศรีปากชาม ประกอบด้วยนิ้ว ๕ หมายถึงรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณมี ๓ ตัน หมายถึงมารดา บิดา ครูบาอาจารย์ บายศรีปากชามด้านในจะใส่ข้าวเรียกว่าข้าวปากหม้อ ต้องถวายบิดามารดาครูบาอาจารย์เสียก่อนมีไข้อยู่บนยอด หมายถึงว่าครูบาอาจารย์รักลูกศิษย์

๗.๕.๓) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา

ศาสนาทุกศาสนาเน้นอย่างเดียวกันคือเรื่องของใจถ้าใจดีปุ๊บ ทุกสิ่งทุกอย่างมันดีหมดหลักธรรม ข้อเดียวกตัญญูตาแล้วคิดดีจบหลังจากนั้นต้องอย่างดีเอง ^{๓๖}

๘) ผอ.ธงชัย จันทรหิรัญ ^{๓๗} สถาบันโหราศาสตร์พลังทิพย์แห่งประเทศไทย

๘.๑) วัตถุประสงค์ขั้นตอนการไหว้ครูภาคกลางของไทย ^{๓๘}

ครูเพื่อรำลึกถึงครูบาอาจารย์ ที่ให้ความรู้ความกระจ่างในวิชาการต่าง ๆ หรือสิ่งที่ตัวเองไม่รู้ แต่ได้รับความรู้จากผู้ที่ให้ความรู้ นั้น การไหว้ครูเป็นการระลึกถึงครูบาอาจารย์เป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีไหว้

๘.๒) ขั้นตอนการไหว้ครูภาคกลางของไทย ^{๓๙}

ขั้นตอนคือมีการเลี้ยงพระสงฆ์ ๗ รูป ๙ รูปแล้วแต่ฐานะของครูบาอาจารย์ ที่จะทำในขณะนั้นแล้วก็มีการไหว้เทพเทวาโดยการตั้งเป็นศาลเพียงตาขึ้นมาในถ้าเป็นการทำ ๒ วัน ก็คือเลี้ยงพระไม่ได้เลี้ยงเป็นการที่นิมนต์พระมาสวดธรรมจักรกับปวณสูตร ในช่วงเย็นก็เรียกว่าการสวดมนต์เย็นของพระคือความหมายก็คือพระพุทธรูปองค์ทรงปฐมเทศนา

๘.๓) อุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ^{๔๐}

มีผลไม้ มีอาหารคาวหวาน หัวหมู เป็นไก่ กุ้ง ปู ปลาหรือเรียกว่าชุดมัจฉมังสาหารจะมีผลไม้ แล้วแต่ว่าใครจะตั้ง ส่วนใหญ่จะตั้งกันมีผลไม้ ๙ ชนิด ซึ่งรวมทั้งมะพร้าว กล้วยในการที่จะบวงสรวงก็มีขนม นม เนย มีทั้งนม ขนมหอมแดงต้มขาว เม็ดขนุน ทองหยิบ ทองหยด ถ้วยฟู มะตูม ถั่ว งา ถั่ว งาตัด เข้าในพิธีจะกี่ชนิดก็ได้ มากไว้ก็ดี แต่ส่วนใหญ่แล้ว งานใหญ่ให้ถึง ๑๙ ชนิด ส่วนพวกดอกไม้ พวงมาลัย แล้วดอกมะลิ ก็ยังมีบายศรี ถ้าในงานพิธีไหว้ครูก็ต้องมีบายศรีต่อ บายศรีหลักบายศรีหลักนั้นทำหลัก ๙ จะเป็นเดี่ยวหรือเป็นคู่ก็ได้ ส่วนบายศรีต่อ เขาจะเอาไว้ที่ตีนโรง ตีนศาลเพื่อมาตั้งแต่เบื้องล่างไปถึงเบื้องบน

๘.๔) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา ^{๔๑}

๘.๔.๑) ด้านกายภาพ

การปฏิบัติตัวทางกายคือสวดมนต์ไหว้พระเป็นประจำคือศีล อย่างน้อยก็ศีล ๕

^{๓๖} สัมภาษณ์ พ่อครูพราหมณ์ ป.เลี่ยมเพชรรัตน์ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

^{๓๗} สัมภาษณ์ อาจารย์ธงชัย จันทรหิรัญ ๗ มีนาคม ๒๕๕๘

^{๓๘} สัมภาษณ์ อาจารย์ธงชัย จันทรหิรัญ ๗ มีนาคม ๒๕๕๘

^{๓๙} สัมภาษณ์ อาจารย์ธงชัย จันทรหิรัญ ๗ มีนาคม ๒๕๕๘

^{๔๐} สัมภาษณ์ อาจารย์ธงชัย จันทรหิรัญ ๗ มีนาคม ๒๕๕๘

^{๔๑} สัมภาษณ์ อาจารย์ธงชัย จันทรหิรัญ ๗ มีนาคม ๒๕๕๘

๘.๔.๒) ด้านจิตใจ

การสวดมนต์ภาวนาในเวลาอื่นเหมาะสมอาจารย์เคยออกกำลังกายเพื่อการปฏิบัติบำรุงร่างกายให้สมบูรณ์ด้วย นั่นคืออย่างหนึ่งเมื่อเราไปออกกำลังกายไว้แล้วเหงื่อได้ออกแล้วร่างกายเรานั้นก็เหนียวสดชื่น แล้วเรามาทำสมาธิมันก็เกิดผลดีแต่ถ้าเราไม่คล่ำเครียด

๘.๔.๓) ความเข้าใจ

๘.๕) หลักธรรมที่แทรกอยู่ส่วนต่าง ๆ ของพิธีกรรมไหว้ครู^{๔๒}

๘.๕.๑) หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในขั้นตอน

๘.๕.๒) ในอุปกรณ์/สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ

เปิดมะพร้าวต้องเฉาะ ๓ ก็คือทุกขัง อนิจจัง อนัตตา เราจะผูกบายศรี นะผูกโม้มัด พุทธรัต ธาตัง ยะกริ่งคะเรมิ ก็คือเอาพระพุทธรูปเจ้าทั้งห้าพระองค์ ในบายศรี ๓ ด้านก็คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เรืองบายศรี เป็นหลักธรรมะอย่างเช่น บายศรีปากชามเขาจะมีแม่บายศรี ๕ ลูกซึ่งหมายถึง พระพุทธรูปเจ้าทั้ง อาจารย์ธงชัย จันทะหิรัญ การเฉาะลูกมะพร้าวเขาจะวางลูกมะพร้าวกลางฝ่ามือ แล้วเฉาะ ๓ แฉกกันใจเฉาะ คือทุกขัง อนิจจัง อนัตตา ก็คือ มะอะอุ เป็นพระไตรลักษณ์แล้วอย่างศาลเทพ ศาลเพียงตา บายศรีเทพเขาจะมี ๙ ซึ่ง ๙ นั้นหมายถึง นวโลกุตระธรรม ก็คือ มีเทวดาทั้ง ๙ คุ่มครอง บายศรี ๑๖ ก็คือบายศรีพรหมหมายถึงพรหมทั้ง ๑๖ ชั้นนี่คือเป็นธรรมหรือไม่แล้วยังมีรูปกรวยทรงเจดีย์ ข้างบนมีไข่มุกหมายถึงโลกทั้ง ๑๐ กรวยหมายถึงกุศเจดีย์ หมายถึงศาสนานี้คือธรรมะจริง ๆ ถ้าออกเป็นปัญหาธรรมพวกเรียนธรรมใหม่ก็ยังได้ หลัก ๕ คืออย่างนี้คนที่เรียนใหม่ ๆ หรือจะไหว้ครูใหม่ ๆ ก็ใช้หลัก ๕ ไปก่อน หลัก ๕ หมายถึงครู หลัก ๗ หมายถึงพญานาค หลัก ๙ คือพระนวลโลกุตระธรรม หลัก ๑๖ คือเทพเทวาลหลักนี้หมายถึง การบูชาครูบูชาเทพ ๓๒ หมายถึงร่างกาย หลัก ๕ หมายถึงนะโมพุทธานะ หลัก ๗ หมายถึง สังฆา ปุ กะ ยะ ปะ หลัก ๙ คือ อะสังวิสุโลปุสะพุคะ นอกจากบายศรี นี่เป็นปริศนาธรรมแล้วมีอะไรอีกไหมครับ สมัยก่อนศาลเพียงตาศาลเพียงตาก็ ๓ ชั้นคือ มะ อะ อุ คือทุกขัง อนิจจัง อนัตตา นี่เองอันนี้เป็นหลัก คำว่า ไตรลักษณ์ และว่าสูงสุดคนเราเกิดมา เกิดมาตั้งอยู่แล้วดับไปทุกขัง อนิจจัง อนัตตาสายสมาธิเก่งได้ฤทธิ์ แต่นิพพานไม่ได้ สายวิปัสสนาไม่เก่งแต่นิพพานได้

๘.๕.๓) ในการปฏิบัติต่างๆ ทั้งการปฏิบัติทางกาย/จิต/ปัญญา^{๔๓}

เราสวดมนต์เรานึกถึงครู เราจะเดินออกนอกบ้าน เรานึกถึงครูกลับมาถึงบ้าน เรานึกถึงนิกอะไร นึกถึงให้ลูกปลอดภัยเพราะเราสวดเจริญเทพเราก็ตั่งสติ เมื่อจิตเราเป็นสมาธิ เราเปิดสมาธิออกแก่ท่านบางทีเขาอ้างถึงครูบาอาจารย์เรา พ่อพระนารายณ์นี้มันเกิดปีติ ภาวนา สวดมนต์ภาวนาเมื่อสวดมนต์แล้วภาวนา จิตเราจะเกิดมีสมาธิคนเราอย่างน้อยศีล ๕ ประคองทั้งกาย ทั้งจิตใจ

^{๔๒} สัมภาษณ์ อาจารย์ธงชัย จันทะหิรัญ ๗ มีนาคม ๒๕๕๘

^{๔๓} สัมภาษณ์ อาจารย์ธงชัย จันทะหิรัญ ๗ มีนาคม ๒๕๕๘